

RAZVOJNE STRATEGIJE I BUDUĆNOST EU

Tomljanović, Marko

Source / Izvornik: **Ekonomska misao i praksa, 2020, 29, 269 - 288**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:192:243097>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-24**

SVEUČILIŠTE U RIJECI
EKONOMSKI FAKULTET

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of
Economics and Business - FECRI Repository](#)

Dr. sc. Marko Tomljanović

Docent
Sveučilište u Rijeci
Ekonomski fakultet
E-mail: mtomljan@efri.hr

RAZVOJNE STRATEGIJE I BUDUĆNOST EU¹

UDK / UDC: 330.35+339.923:061.1EU

JEL klasifikacija / JEL classification: F15, F55, O47

Pregledni rad / Review

Primljeno / Received: 2. ožujka 2020. / March 2, 2020

Prihvaćeno za tisak / Accepted for publishing: 8. lipnja 2020. / June 8, 2020

Sažetak

EU suočena sa globalnim izazovima te zaostajanjima za glavnim konkurentima je fokus svojih razvojnih strategija stavila na ulaganje u istraživanje i razvoj njihove produkte, koji predstavljaju ključni čimbenik ostvarenja dugoročnoga gospodarskoga rasta i konkurentnosti u suvremenim uvjetima poslovanja. Problem istraživanja u ovome radu proizlazi iz suvremenih izazova i ograničenja, koji rezultiraju zaostajanjem europskoga gospodarstva i uvelike ograničavaju definiranje i implementaciju kvalitetnih strukturnih promjena, ključnih za ostvarenje budućega napretka i globalne konkurentnosti europskoga gospodarstva. Cilj provedenoga istraživanja je, primjenom dostupnih indikatora, ocijeniti dosadašnju implementaciju i ostvarenje ciljeva strategije EUROPA 2020. Svrha istraživanja je identificirati perspektive razvoja EU i cjelokupne europske integracije. Provedenim istraživanjem je utvrđeno kako EU ostvaruje pozitivne trendove u svim propisanim ciljevima. Međutim, posljedice globalne ekonomske krize usporile su gospodarski rast i povećanje radne produktivnosti. Budućnost EU i cjelokupne europske integracije će uvelike biti određena njezinom sposobnošću daljnjega provođenja započetih razvojnih pravaca te sposobnošću suočavanja sa suvremenim izazovima.

Ključne riječi: EU, EUROPA 2020, razvojne strategije, ulaganje u istraživanje i razvoj.

1. UVOD

EU se krajem 90-ih godina 20. stoljeća pojačano orijentirala na suvremene izvore ostvarivanja gospodarskoga rasta i konkurentnosti, a koji su u

¹ Ovaj znanstveni rad je financiran sredstvima Sveučilišta u Rijeci za projekt ZP UNIRI 4/19.

najvećoj mjeri temeljeni na ulaganjima u istraživanje i razvoj, obrazovanju i njihovim produktima. Ključni motivi ovakve orijentacije proizlaze iz izazova globalizacijskih procesa te novih zahtjeva koji su stavljeni pred nacionalna gospodarstva i integracije. Sveobuhvatni prikaz ključnih motiva orijentacije EU prema novim izvorima gospodarskoga rasta pružaju Kandžija i Cvečić (2010), koji u fokus stavljaju sve izraženije zaostajanje EU za glavnim konkurentima (SAD, Kina, Južna Koreja itd.). Autori ističu još uvijek slabu razvijenost informacijsko komunikacijskih tehnologija (ICT) te njihovu orijentiranost prema tradicionalnim industrijskim sektorima. Nadalje, autori upućuju i na visoku ovisnost EU o uvozu energenata iz Rusije i ostalih izvoznica nafte i plina, što uvelike uvjetuje daljnji razvoj europskoga gospodarstva, ograničava njegovu samostalnost i ostvarenje resursne učinkovitosti. EU se suočava i sa starenjem stanovništva, a koje stvara dodatne pritiske na mirovinske sustave i proračun te smanjuje inovacijski i potrošački kapacitet stanovništva. Nadalje, EU je u posljednjem desetljeću suočena i sa izazovima koji proizlaze iz pojačanoga doseljavanja stanovništva iz zemalja trećega svijeta. Uzimajući u obzir strukturu doseljenoga stanovništva (uglavnom siromašnije i slabije obrazovano stanovništvo), moguće je zaključiti kakve posljedice ono ima za daljnji razvoj i napredak europske integracije. Svi navedeni izazovi uvjetovali su i zaostajanje EU u produktivnosti, konkurentnosti te implementaciji ekonomije znanja, a koja predstavlja temelj ostvarivanja napretka u suvremenim gospodarskim uvjetima. Jedan od načina kojim se EU odlučila suočiti s globalnim izazovima su razvojne strategije, čiji je osnovni cilj poticanje adekvatnih strukturnih promjena potrebnih za ostvarenje međunarodne konkurentnosti i vodeće pozicije europskoga gospodarstva u globalnom kontekstu. Razvojne strategije i njihove prateće politike su se počele implementirati od 2000. godine te je proces, s promjenjivim uspjesima, nastavljen do 2020. godine. Ključne europske razvojne strategije te njihovi ključni ciljevi i instrumenti su prezentirani u nastavku rada. Pritom, poseban naglasak je stavljen na dosadašnje ostvarenje ciljeva strategije EUROPA 2020, a koja od 2010. godine predstavlja ključnu pokretačku strategiju europskoga gospodarstva.

Problem istraživanja u ovome radu proizlazi iz prethodno definiranih izazova, ograničenja i zaostajanja europskoga gospodarstva, a koji uvelike ograničavaju definiranje i implementaciju kvalitetnih strukturnih promjena, ključnih za ostvarenje budućega napretka i globalne konkurentnosti europskoga gospodarstva. Cilj provedenoga istraživanja je, primjenom dostupnih indikatora, ocijeniti dosadašnju implementaciju i ostvarenje propisanih ciljeva strategije EUROPA 2020. Svrha istraživanja je identificirati perspektive razvoja EU i cjelokupne europske integracije. Problematika „suvremenih izvora“ gospodarskoga rasta i konkurentnosti predstavlja područje ključnoga interesa suvremenih ekonomista i nositelja političke i gospodarske djelatnosti u novim uvjetima globalizacije. Trenutačna situacija u kojoj se najavljuje nova gospodarska kriza te skori završetak strategije EUROPA 2020 zahtijevaju njezinu reviziju te definiranje novih smjerova gospodarskoga rasta i budućega oporavka te identificiranje perspektiva daljnjega odvijanja integracijskih procesa na

europskome kontinentu. Teorijska i praktična opravdanost provedenoga istraživanja proizlazi iz uočenoga nedostatka strukturiranih i recentnih istraživanja u ovome području.

Rad se sastoji od sedam međusobno povezanih poglavlja. Nakon uvodnih razmatranja u kojima su definirani ključni elementi istraživanja, rad se nastavlja pregledom teorijskih spoznaja o europskim razvojnim strategijama te pregledom najnovijih istraživanja usmjerenih na suvremene trendove i izazove europskoga gospodarstva. Istraživanje se nastavlja detaljnim obrazloženjem metodologije i korištenih pokazatelja. Središnji dio rada predstavlja deskriptivna analiza dosadašnjega ostvarenja strategije EUROPA 2020, temeljena na dostupnim podacima iz relevantnih europskih i međunarodnih baza podataka. Provedena analiza je stvorila temelje za razmatranje rezultata istraživanja te definiranje znanstveno utemeljenih perspektiva razvoja europskoga gospodarstva. Rad završava zaključkom, a koji predstavlja sintezu ključnih znanstvenih spoznaja do kojih se došlo tijekom istraživanja.

2. TEORIJSKA UTEMELJENOST EUROPSKIH RAZVOJNIH STRATEGIJA

Orijentacija europskoga gospodarstva prema ulaganjima u istraživanje i razvoj i njihovim produktima predstavlja nastavak trenda ekonomske znanosti započet u 50-im godinama 20. stoljeća, kada je u dijelima Solowa (1956, 1957) tehnologija, koja predstavlja output ulaganja u istraživanje i razvoj, prepoznata kao ključni čimbenik ostvarenja dugoročnoga gospodarskoga rasta. Navedenu tendenciju su slijedila istraživanja Romera (1986, 1990), Lucasa (1988), Grosmanna i Helpmana (1990) i mnogih drugih, koji naglasak usmjeravaju na potrebu konstantnih ulaganja u istraživanje i razvoj te generiranje novih proizvoda i/ili usluga, tj. inovacija. Istraživanja „modernih“ ekonomskih teoretičara u 2000-im godinama (Stevens i Weale, 2003, Audretsch et al. 2006, Pereira i Aubyn, 2009, Bouaissa, 2009, Ahmed, 2009, Puljiz, 2009 i Solaki, 2013) nadopunjuju dosadašnja istraživanja te ključni naglasak stavljaju na obrazovanje i razvoj ljudskih potencijala te njihovu implementaciju u gospodarske aktivnosti. Dabić (2007) te Bečić i Dabić (2008) ističu nužnost orijentacije aktivnosti istraživanja i razvoja na poslovni sektor, a koji je glavni pokretač suvremenoga europskoga gospodarstva. Ovakva orijentacija bi trebala rezultirati povećanjem produktivnosti te ostvarenjem međunarodne konkurentnosti, a što je kao osnovni cilj istaknuto razvojem Lisabonske strategije. Naime, ova strategija koja predstavlja polazišnu točku suvremenoga razvoja EU je kao ključni cilj u desetogodišnjem razdoblju istaknula željeni smjer: „postati najkonkurentnije i najdinamičnije gospodarstvo svijeta temeljeno na znanju“ (Kandžija i Cvečić, 2008). Pri definiranju pojma konkurentnosti, potrebno je u obzir uzeti suvremena istraživanja koja određuju konkurentnost kao „sposobnost zemlje da u slobodnim i fair tržišnim uvjetima održava trgovinsku bilancu, stvara nova radna mjesta te osigurava povećanje dohotka stanovništva. Pritom, veliki

naglasak je stavljen na zadovoljavajuće razine investiranja, bez povećanja razina javnoga duga te uz uvažavanje ciljeva zaštite okoliša“ (Djogo i Stanišić, 2016). Jednako tako, sličan pristup je prisutan kod Šegota et al. (2017), prema kojima je „konkurentnost sposobnost zemlje da ostvaruje kontinuirani gospodarski rast, što u konačnici doprinosi povećanju blagostanja stanovništva, uz pretpostavku povećanja zaposlenosti i smanjivanje i/ili održavanje stabilnih razina javnog duga. Nadalje, uz nužnost povećanja izvoza, zemlje se mora prilagoditi i globalizacijskim trendovima, a što stavlja značajan naglasak na ulaganja u istraživanje i razvoj, povećanje izvoza proizvoda visokih tehnologija te stvaranje povoljnoga okruženja za priljev stranih izravnih investicija“.

Kao što je prethodno spomenuto, Lisabonska strategija je predstavljala polazišnu točku nove orijentacije EU prema ostvarenju dugoročnoga napretka temeljenoga na znanju (Kandžija i Cvečić, 2010). Definirana je 2000. godine za razdoblje od deset godina, s orijentacijom na tri ključna cilja: 1) gospodarski rast od 3 % temeljen na znanju i inovativnosti, 2) socijalni razvoj i socijalna kohezija, ponajprije kroz ostvarenje razine zaposlenosti od 70 % te novih i boljih radnih mjesta te 3) zaštita okoliša, koja podrazumijeva usklađivanje gospodarskih aktivnosti s potrebama zaštite okoliša, a čime je prvi put naglasak stavljen na koncept održivoga razvoja² (Kesner-Škreb, 2007). Premda ambiciozno postavljena, prva revizija Lisabonske strategije provedena 2004. godine ukazivala je na razočaravajuća ostvarenja i zaostajanja, prvenstveno zbog pretrpanih planova, nedostatka suradnje i manjka političke volje u zemljama članicama te slabe koordinacije (Boromisa i Samardžija, 2009). Ovakvi rezultati stavili su naglasak na nužnost implementacije metode otvorene koordinacije, a koja predstavlja „primjenu pozitivnih iskustava jedne zemlje članice te njezinu prilagodbu specifičnim uvjetima u ostalim članicama“ (Petak, 2012). Revizija Lisabonske strategije je rezultirala kreiranjem trokuta znanja EU, kojim se intenzivira veza između obrazovanja, istraživanja i inovacija u kontekstu ostvarivanja dugoročnoga gospodarskoga rasta i zaposlenosti (Europska komisija(1), 2020). Ovakav pristup je stvorio temelje za definiranje strategije EUROPA 2020, a čije je primjena započela 2010. godine.

EUROPA 2020 temelji svoje djelovanje na ključnim prioritetima, kvantitativnim ciljevima te inicijativama. Kao ključne prioritete je potrebno istaknuti pametan gospodarski rast, održivi gospodarski rast i uključiv gospodarski rast, kojima se želi unaprijediti gospodarske performanse europskoga gospodarstva sinergijom aktivnosti temeljenih na znanju i inovacijama, a koje će pridonijeti ostvarenju resursno učinkovitoga gospodarstva sposobnoga za ostvarenje visoke stope zaposlenosti, s konačnim ciljem postizanja ekonomske i socijalne kohezije (Tomljanović, 2017). Uz prioritete, najvažniji aspekt ove strategije predstavljaju kvantitativno određeni ciljevi, a koji će predstavljati temelj analize provedene u nastavku rada. Europska komisija (2010) je ciljeve podijelila u nekoliko ključnih skupina, 1) zapošljavanje, 2) istraživanje i razvoj,

² Održivi razvoj u najširem smislu podrazumijeva ostvarenje tri usporedna cilja: gospodarske konkurentnosti, pune zaposlenosti i socijalne zaštite te zaštite okoliša i prevencije rizika.

3) klimatske promjene i energetska održivost, 4) obrazovanje te 5) borba protiv siromaštva i socijalne isključenosti. Kao ključni instrument ostvarivanja prioriteta i ciljeva, definirano je i sedam ključnih inicijativa (Europska komisija (2020): 1) Inovacijska unija, 2) Pokretanje mladih, 3) Digitalna agenda za Europu, 4) Agenda za nova radna mjesta, 5) Europska platforma protiv siromaštva, 6) Resursno učinkovita Europa te 7) Industrijska politika globalizacijskoga doba.

Odvijanje strategije EUROPA 2020 se ne može odvijati samostalno, već je ona povezana s tzv. razvojnim politikama EU, a u koje ulaze politika obrazovanja, inovacijska politika, politika istraživanja i razvoja te politika poduzetništva, a što je u skladu s prije spomenutim konceptom europskoga trokuta znanja.

Članak 165 Ugovora o funkcioniranju EU (UFEU) ističe kako EU „pridonosi razvoju kvalitetnoga obrazovanja i potiče suradnju među zemljama članicama i pomaže u razvoju europske dimenzije obrazovanja, mobilnosti studenata i nastavnika, potiče suradnju između visokoobrazovnih institucija, razmjenu informacija i iskustava, razmjenu mladih i obrazovanih ljudi te razvoju e-obrazovanja“. Nadalje, prema članku 179 UFEU „cilj EU je jačati vlastite znanstvene i tehnološke temelje ostvarivanjem europskoga istraživačkog prostora u kojem će istraživači, znanstvene spoznaje i tehnologija slobodno cirkulirati“. Inovacijska politika je usko povezana s temeljima industrijske politike, sadržanima u članku 173 UFEU, prema kojem „Unija i države članice osiguravaju potrebne uvjete za ostvarivanje konkurentnosti europske industrije“.

Globalizacijska kretanja uvelike utječu i na načine poslovanja europskih malih i srednjih poduzeća³, a koja predstavljaju pokretače cjelokupnoga europskoga gospodarstva. Prema podacima Europske komisije (2019), mala i srednja poduzeća čine 99,8 % europskih poduzeća, generiraju 66,6 % ukupne zaposlenosti te sudjeluju u ostvarenju 56,4 % ukupne europske dodane vrijednosti. U kontekstu globalizacije, pred mala i srednja poduzeća se sve više stavljaju zahtjevi u smislu stalnoga i kontinuiranoga ulaganja u istraživanje i razvoj te obrazovanje i usavršavanje (Tomljanović, 2017), s konačnim ciljem povećanja produktivnosti i ostvarenja međunarodne konkurentnosti. Takvi suvremeni izazovi rezultiraju sve većom potrebom za osuvremenjivanjem poslovnih procesa, kvalificiranom i prilagodljivom radnom snagom, dok se udio niskokvalificiranih radnika smanjuje te oni postaju najranjivija skupina na tržištu rada (Timmermans i Katainen, 2017). Zbog toga, Europski parlament ističe kako europska politika poduzetništva treba djelovati u smjeru prilagodbe potrebama i ciljevima razvoja malih i srednjih poduzeća te učiniti EU poželjnim područjem za rad, ulaganje i poslovanje.

³ Prema klasifikaciji Europske komisije (2019), u skupinu malih i srednjih poduzeća ulaze ona poduzeća koja imaju manje od 250 zaposlenika te godišnji promet niži od 50 milijuna eura.

3. PREGLED POSTOJEĆIH ISTRAŽIVANJA

Iz prethodno prezentiranih spoznaja više je nego očito kako se europsko gospodarstvo u uvjetima dinamičnih globalizacijskih procesa suočava s višestrukim izazovima, a među kojima je potrebno istaknuti deindustrijalizaciju, izazove implementacije Industrije 4.0 te pritiske rastuće konkurencije, proizašle iz sveopće liberalizacije svjetskoga gospodarstva. Iz svega navedenoga proizlazi potreba za europskim razvojnim strategijama. Deindustrijalizacija predstavlja složen i dinamičan proces, čija je afirmacija započela u 50-im godinama 20. stoljeća te se kroz čitavo vrijeme ovaj koncept nadopunjavao i razvijao. S obzirom na višestruke teorijske pristupe, još uvijek ne postoji unificirana i jednoznačna definicija ovoga pojma. Međutim, Kandžija et al (2017)⁴ određuju deindustrijalizaciju kao prirodan proces, karakterističan prije svega za razvijene zemlje, a koji nastaje kao izravna posljedica gospodarskoga rasta i poboljšanja gospodarskih performansi, pod utjecajem vanjskih i unutarnjih čimbenika. Pritom, kao najvažnije karakteristike ovoga procesa je moguće istaknuti smanjenje udjela industrije u BDP-u i ukupnoj zaposlenosti. Međutim, ovaj proces nikako ne označava postupni nestanak i smanjenje važnosti industrijskoga sektora, već njegov razvoj u „novome pravcu“, a koji podrazumijeva orijentaciju na nove, napredne proizvode i usluge, promjene organizacijskih procesa te rastuće zahtjeve postavljene pred zaposlenike, u svrhu ostvarenja međunarodne konkurentnosti, a što je istaknuto i kod Popović (2017), Tomljanović et al, (2018) te Fabris, (2018). Također, autori ističu nužnost povećanja produktivnosti te osiguranje otvorenosti gospodarstava prema stranim izravnim investicijama. Općenito, prema Holjevac i Vrtodušić Hrgović (2012), produktivnost označava sposobnost radnika da pod određenim uvjetima i u određenom vremenu proizvedu određenu količinu proizvoda te ona nastaje uslijed implementacije novih, „pametnih“ rješenja i postupaka.

Suvremena etapa razvoja europske i svjetske industrije u novim uvjetima je započela 2011. godine, kada je u okviru četvrte industrijske revolucije kreiran koncept Industrije 4.0, temeljen na „pametnim“ tvornicama budućnosti (Matejak, 2017), a koje zahtijevaju međusobnu interakciju zaposlenika i proizvodnih sustava, putem naprednih kibernetičko- fizikalnih sustava (Kutil, 2016). Novi načini poslovanja u uvjetima Industrije 4.0 podrazumijevaju širokopojasni Internet te napredne proizvodne postupke te, u skladu s time, kontinuirano obrazovanje zaposlenika kroz programe cjeloživotnoga obrazovanja i usavršavanja. Također, značajan naglasak je stavljen na zakonodavni sustav, posebno s aspekta zaštite prava intelektualnoga vlasništva (Kagermann et al. (2014). Prema Buhru (2015), sve veća orijentacija europskoga gospodarstva prema digitalizaciji i digitalnoj transformaciji omogućiti će poduzećima nove mogućnosti i smanjenje troškova, uz sve veću potrebu za naprednim tehnologijama i visokotehnološkim vještinama, a što će rezultirati ostvarenjem međunarodne konkurentnosti te novih i boljih radnih mjesta. S obzirom na posljedice Industrije 4.0, autor identificira tri smjera razvoja gospodarstva, ovisna o specifičnostima pojedine zemlje te usmjerenosti i sklonosti nositelja gospodarske i političke aktivnosti prema

⁴ Također, autori ističu kako je deindustrijalizacija u manje razvijenim zemljama najčešće posljedica režimskih tj. političkih procesa, pa se u njihovome slučaju može govoriti i o pojmu preuranjene ili prisilne deindustrijalizacije.

procesima digitalizacije, tj. 1) Prekid tj. zamjena i istiskivanje starih tehnologija, 2) Napredak, kroz korištenje „tehnologija budućnosti“ te 3) Destrukciju, prema kojoj suvremeni pristupi ne sadrže ništa novo niti inovativno. Izbor jedne od ovih strategija razvoja uvelike će odrediti položaj zemalja u međunarodnome okruženju.

Također, u cijelome procesu je potrebno uvažavati liberalizaciju svjetskoga gospodarstva, kroz njezine najvažnije učinke tj. transfer inozemnih tehnologija, povećanje produktivnosti te povećani priljev izravnih stranih investicija, a što je istraživano kod Blantona i Peksen (2016) te Raju et al. (2016).

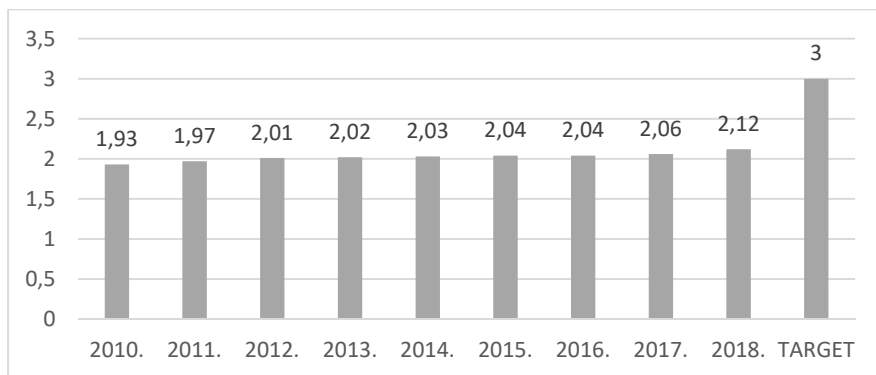
Prezentirana istraživanja u ovome dijelu rada ukazuju na složenost i dinamičnost svjetskoga gospodarstva te isprepletenost gospodarskih aktivnosti i procesa pri čemu sposobnost prilagodbe i apsorpcije novih, na znanju i inovacijama temeljenih tehnologija i tehnoloških rješenja, predstavlja ključna alata nadilaženja postojećih razvojnih razlika te ostvarenja konvergencije.

4. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

U radu je provedena deskriptivna analiza dosadašnjega ostvarenja ciljeva strategije EUROPA 2020. Analizom je, ovisno o dostupnosti podataka obuhvaćeno razdoblje od 2010. do 2020. godine. Sekundarni podatci su prikupljeni iz statističkih baza Eurostat i Svjetske banke. Istraživanjem su obuhvaćene četiri ključne skupine indikatora: Ulaganje u istraživanje i razvoj (mjereno % BDP-a), Zapošljavanje (% zaposlenosti osoba u dobi od 20 do 64 godine), Obrazovanje (prijevremeno napuštanje školovanja (% osoba 18-34 godine, % osoba u dobi od 30 do 34 godine sa završenim visokim (tercijarnim obrazovanjem), Klimatsko energetske ciljevi (20/20/20) (emisija stakleničkih plinova (1990=100) i udio korištenja obnovljivih izvora energije (% te Siromaštvo i socijalna isključenost (udio stanovništva koje se nalazi u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti (%). Također, uvažavajući stavove ekonomskih teoretičara u radu je analizirana stopa rasta BDP-a (%), kretanje radne produktivnosti (2020=100) te udio proizvoda visoke tehnologije u ukupnom izvozu (%).

5. ANALIZA OSTVARENJA CILJEVA STRATEGIJE EUROPA 2020

EU je u promatranome razdoblju povećavala razine ulaganja u istraživanje i razvoj, pri čemu je u 2018. godini ostvarena razina od 2,12 % BDP-a, a što predstavlja najvišu razinu u promatranome razdoblju. Ipak, s takvim vrijednostima, EU se još uvijek nalazi ispod propisanoga cilja od 3 % BDP-a do 2020. godine. Također, podatci iz Grafikona 1. upućuju na prilično spori rast ovoga pokazatelja. Razloge takvog stanja je potrebno tražiti u negativnim posljedicama globalne ekonomske krize koja je pogodila EU i cijeli svijet i od kojega su se gospodarstva počela oporavljati tek početkom 2012. godine.

Grafikon 1. Ulaganja u istraživanje i razvoj u EU u razdoblju 2010. – 2018. godine (% BDP-a)

Izvor: izrada autora na temelju Eurostat (3), 2019

S obzirom na povećanje inovacijske aktivnosti europskoga gospodarstva u promatranome razdoblju, a uvažavajući relevantne ekonomske teorije, bilo bi logično očekivati i značajnija poboljšanja u gospodarskome rastu, produktivnosti te udjelu proizvoda visoke tehnologije u ukupnom izvozu. Međutim, podaci iz Tablice 1. upućuju kako je i u ovom slučaju napredak, posebno s aspekta gospodarskoga rasta i produktivnosti, usporen i ne previše značajan.

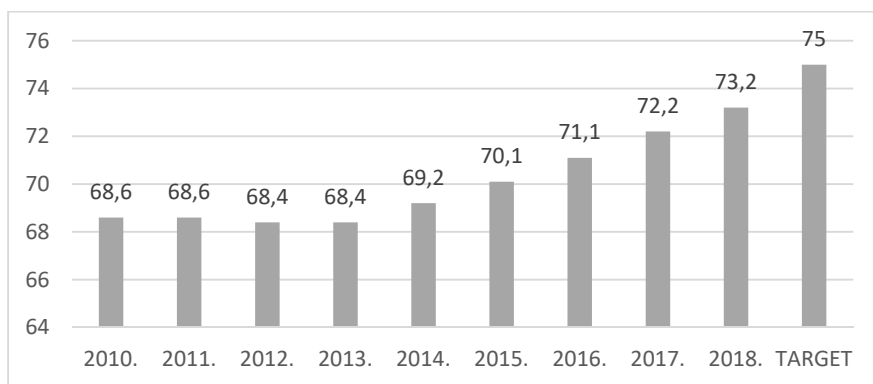
Tablica 1
Rast BDP-a, kretanje radne produktivnosti i izvoza proizvoda visoke tehnologije u EU u razdoblju 2010. – 2018. godine

Godina	Rast BDP-a (%)	Radna produktivnost (po zaposlenome, 2020=100)	Udio proizvoda visoke tehnologije u ukupnom izvozu (%)
2010.	2,17	100,7	16,1
2011.	1,79	100,4	15,4
2012.	-0,42	100,6	15,7
2013.	0,26	100,5	15,3
2014.	1,74	100,5	15,6
2015.	2,35	100,5	17,0
2016.	2,04	100,3	17,8
2017.	2,60	100,2	17,8
2018.	2,01	100,1	17,9

Izvor: izrada autora na temelju Svjetska banka (1), 2020, Eurostat (9), 2020, Eurostat (10), 2020

Europsko gospodarstvo je u promatranome razdoblju „raslo“ prosječno 1,6 %, pri čemu su vidljive izraženije stope nakon 2015. godine. Što se tiče radne produktivnosti, ona se nakon konstantnih vrijednosti od 2013. do 2015. godine počela smanjivati, a što svakako nije pozitivan pokazatelj te predstavlja izazov u budućem ostvarivanju međunarodne konkurentnosti i napretka na globalnoj razini. EU je u promatranome razdoblju povećala udio proizvoda visoke tehnologije u ukupnom izvozu, koji u 2018. godini iznosi 17,9 %. Ovakvi trendovi sugeriraju kako europsko gospodarstvo ipak uspijeva u određenoj mjeri implementirati nova rješenja u proizvodne procese te ih plasirati na međunarodna tržišta.

Europsko gospodarstvo ipak u promatranome razdoblju pokazuje znakove oporavka i pozitivnih kretanja, a koja su vidljiva u zaposlenosti, obrazovanju te smanjivanju udjela stanovništva koje se nalazi pri riziku od siromaštva i socijalne isključenosti. Nakon razdoblja stagnacije u 2013. i 2014. godini, razina zaposlenosti stanovništva 20-64 godine u EU se kontinuirano povećava te je u 2018. godini ostvarena razina od 73,2 %. Time se EU nalazi veoma blizu ostvarenja propisanoga cilja od 75 % zaposlenosti (Grafikon 2.)

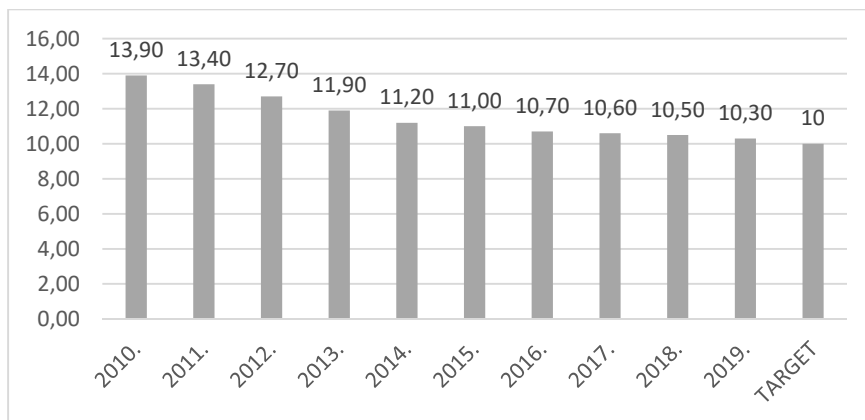

Grafikon 2. Stopa zaposlenosti stanovništva 20-64 godine u EU u razdoblju 2010. – 2018. godine

Izvor: izrada autora na temelju Eurostat (2), 2019

Nadalje, EU u razdoblju 2010. – 2019. godine ostvaruje i smanjivanje stope stanovništva 18 – 34 godine koje rano napušta školovanje⁵. U 2019. godini je ostvarena razina od 10,3 %, čime se EU nalazi blizu ostvarenja zacrtanoga cilja od 10 % (Grafikon 3.).

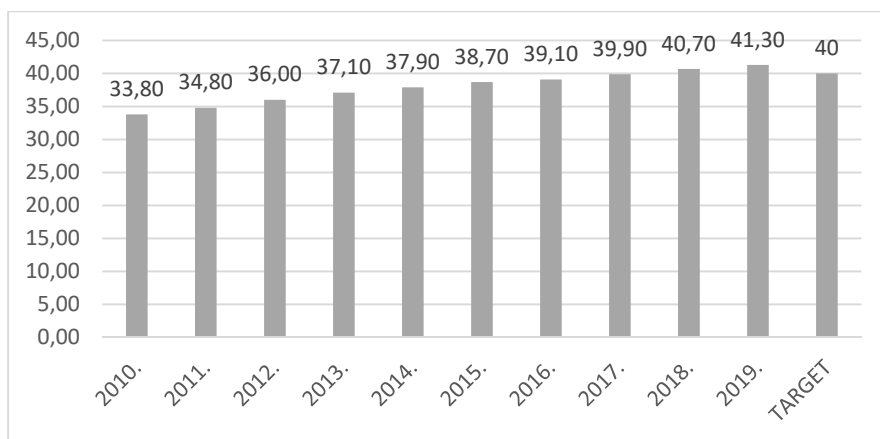
⁵ Ovim indikatorom je obuhvaćeno stanovništvo 18-34 godine, sa završenim najviše sekundarnim obrazovanjem, a koje u posljednjih pet tjedana nije bilo uključeno u programe obrazovanja i usavršavanja.

Grafikon 3. Rano napuštanje školovanja (% osoba 18-34 godine) u EU u razdoblju 2010. – 2019. godine

Izvor: izrada autora na temelju Eurostat (4), 2019

Pozitivni trendovi u području obrazovanja su vidljivi kod indikatora osoba 30-34 godine, koje imaju završen neki oblik tercijarnog obrazovanja. EU ostvaruje kontinuirani napredak i u ovom području. Vrijednost iz 2019. godine ukazuje kako 41,3 % stanovništva 30-34 godine u EU ima završen neki oblik tercijarnoga obrazovanja, čime je ostvaren propisani cilj (Grafikon 4.)

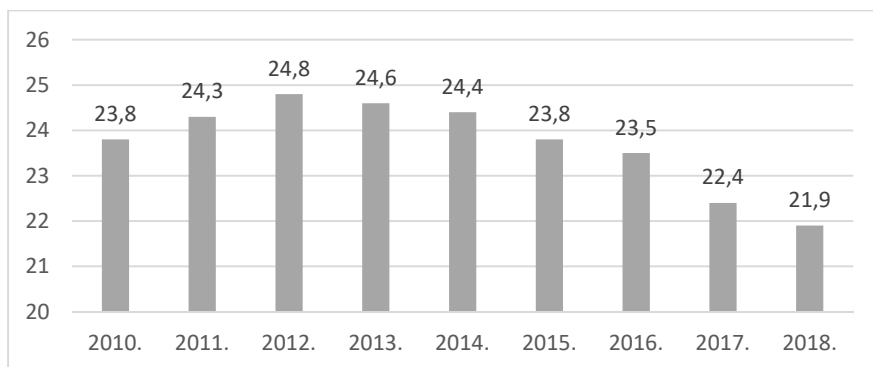

Grafikon 4. Stanovništvo 30-34 godine sa završenim tercijarnim obrazovanjem u EU u razdoblju 2010. – 2019. godine (%)

Izvor: izrada autora na temelju Eurostat (5), 2019

Napredak europskoga gospodarstva je moguće ocijeniti i putem indikatora stanovništva pri riziku od siromaštva i socijalne isključenosti. Podatci iz

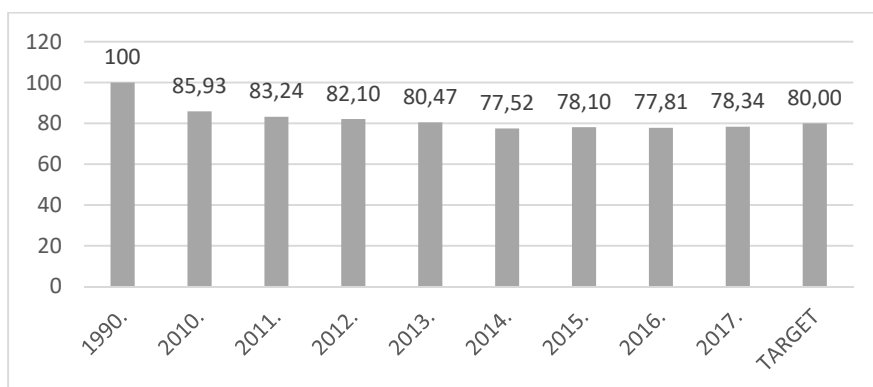
Grafikona 5. upućuju kako EU od 2012. godine, kada je zabilježen završetak globalne ekonomske krize, ostvaruje kontinuirano smanjenje stanovništva koje se nalazi pri riziku od siromaštva i socijalne isključenosti. Dostupni podaci upućuju kako se u EU u 2018. godini 21,9 % stanovništva nalazilo pri riziku od siromaštva i socijalne isključenosti.

Grafikon 5. Stanovništvo pri riziku od siromaštva i socijalne isključenosti u EU u razdoblju 2010. – 2018. godine (%)

Izvor: izrada autora na temelju Eurostat (6), 2019

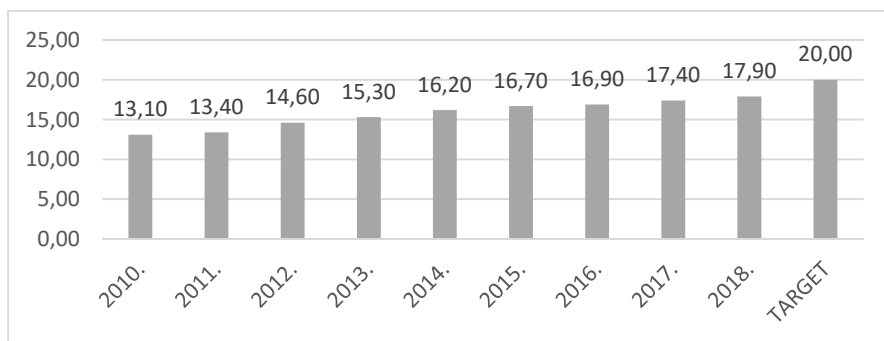
EU se u promatranom razdoblju sukladno orijentaciji na ostvarivanje ciljeva održivoga razvoja, orijentirala i na klimatsko energetske ciljeve. Grafikon 6. upućuje kako je EU ostvarila napredak u smanjenju emisije stakleničkih plinova u odnosu na razinu iz 1990. godine.

Grafikon 6. Emisija stakleničkih plinova (1990=100) u EU u razdoblju 2010. – 2017. godine (%)

Izvor: izrada autora na temelju Eurostat (7), 2019

Također, EU povećava razinu korištenja obnovljivih izvora energije u gospodarstvu. Prema zadnje dostupnim podacima, u 2018. godini 17,9 % ukupne potrošnje energije se ostvaruje iz obnovljivih izvora (Grafikon 7.). Ipak, ovakvim vrijednostima EU se još uvijek nalazi ispod propisanoga cilja od 20%.

Grafikon 7. Korištenje obnovljivih izvora energije u EU u razdoblju 2010. – 2018. godine (%)

Izvor: izrada autora na temelju Eurostat (8), 2019

6. RAZMATRANJE REZULTATA ISTRAŽIVANJA I PERSPEKTIVE RAZVOJA EUROPSKE EKONOMSKE INTEGRACIJE

Rezultati analize ukazuju kako je EU u promatranome razdoblju ostvarila pozitivne rezultate u implementaciji ciljeva strategije EUROPA 2020. Dostupni podaci sugeriraju kako EU napreduje u području zapošljavanja i ostalih socijalnih aspekata te kako se, u skladu sa novim razvojnim paradigmama, povećavaju ulaganja u istraživanje i razvoj te ostvaruje napredak ljudskih potencijala, kroz obrazovanje, usavršavanje, smanjivanje ranoga napuštanja školovanja itd. Također, vidljivo je kako EU ide u smjeru ostvarivanja resursne učinkovitosti i održivoga razvoja, kroz smanjenje emisije stakleničkih plinova i povećanje korištenja obnovljivih izvora energije. Ovakvim pristupom EU čini značajne korake prema smanjenju zaostajanja za najvažnijim konkurentima na globalnoj razini. Ipak, ovakvu općenitu i široku sliku europskoga gospodarstva treba uzeti sa određenom dozom opreza. Naime, propisani ključni ciljevi nisu unificirani, tj. ne vrijede u jednakoj mjeri i u jednakim iznosima za sve zemlje članice EU-a. Pritom, specifična nacionalna razina pojedinoga pokazatelja (TARGET) je određena sveukupnim gospodarskim, društvenim i socijalnim položajem pojedine zemlje. U prilog ovoj tvrdnji idu i podatci Eurostata (11)(2020) koji ukazuju kako najveće ostvarene razine pojedinih pokazatelja, posebno onih vezanih za inovacije imaju najrazvijenije i najbogatije zemlje (npr.

Švedska, Njemačka, Finska i Belgija), a koje ujedno imaju postavljene i najveće TARGET vrijednosti. S druge strane, prisutna su zaostajanja u slučaju novih zemalja članica, s niže postavljenim ciljnim vrijednostima (npr. Rumunjska i Bugarska) te u slučaju malih zemalja (npr. Cipar i Malta). Navedeno upućuje kako se razvoj EU ne odvija ravnomjerno. Već je prisutna značajna razina heterogenosti. Stoga, EU bi svojim politikama i strategijama trebala osiguravati jednake razvojne mogućnosti za sve zemlje članice, osiguravajući na taj način pokretanje strukturnih promjena, njihovo dinamičko upravljanje te efikasno i kontinuirano odvijanje konvergencijskih procesa. EU se u suvremenim uvjetima suočava s rastućim izazovima u svim područjima gospodarstva, politike i društva, a koji dovode u pitanje opstanak i budućnost europske integracije. Daljnji napredak EU i ostvarenje suvremenih razvojnih paradigmi će uvelike ovisiti o sposobnosti i voljnosti Unije te njezinih članica da nastavi zacrtanim putevima te o međusobnoj suradnji zemalja članica u ostvarenju zajedničkih ciljeva.

Svjetska ekonomska kriza i njezine posljedice, nedvojbeno su ukazale na ranjivost EU, kada su u pitanju globalni izazovi, te identificirale slabosti cijeloga njezina gospodarskoga sustava. Spomenutoo je predstavljalo temelj za formiranje Izvješća petorice predsjednika iz 2015. godine, kojim su identificirane ključne etape produbljivanja ekonomske i monetarne unije te postizanja dugoročne gospodarske stabilnosti (Europsko vijeće, 2019). Ostvarenje ključnih razvojnih smjerova identificiranih Izvješćem je planirano kroz tri ključne faze. Prva faza (osnaživanje djelovanjem), koja se trebala ostvariti do 2017. godine, podrazumijevala je ostvarenje konvergencije i konkurentnosti, završetak financijske unije te fiskalnu odgovornost. Druga faza (dovršetak EMU) stavlja naglasak na postizanje procesa konvergencije te uspostavu riznice euro područja. Naposljetku, završna faza realizacije „vizije“ petorice predsjednika bi trebala biti gotova do 2025. godine, kada bi ekonomska i monetarna unija trebala postati stabilno i brzorastuće područje, otporno na negativne posljedice globalnih ekonomskih kretanja. Općenito, kao ključne ciljeve Izvješća petorice predsjednika je potrebno izdvojiti: 1) ostvarenje ekonomske unije, konvergencije, rasta i zapošljavanja, 2) napredak prema financijskoj uniji, 3) napredak prema fiskalnoj uniji, 4) jačanje demokratske odgovornosti, legitimnosti i institucija te 5) afirmacija socijalne dimenzije ekonomske i monetarne unije.

Potporu ostvarenju ciljeva Izvješća te ključnu točku u istraživanju ove tematike predstavlja Bijela knjiga o budućnosti Europe iz 2017. godine, a koja razmatra perspektive 27 članica EU do 2025. godine (Europska komisija (2), 2017). Bijela knjiga identificira pet ključnih scenarija razvoja EU, i to 1) Ne odustajemo, 2) Samo zajedničko tržište, 3) Oni koji žele više, čine više, 4) Činiti manje, ali učinkovitije te 5) Zajedno činimo mnogo više. Scenarij 1 podrazumijeva određene promjene u funkcioniranju EU, uz ujedinjenje vojnih aktivnosti, u kontekstu globalnih izazova, posebice aktualnih migracija. Nadalje, ovim scenarijom je naglasak stavljen na daljnje jačanje i napredak Unutarnjeg tržišta, a koje predstavlja temelj suvremene ekonomske integracije. Scenarij 2 upozorava na ranjivost EU i zajedničke valute na buduće krize. Također, ovaj

scenarij upozorava na poteškoće u poslovanju u kontekstu jačanja graničnih kontrola te na kompliciranije prakse u trgovinskoj i obrambenoj suradnji. Scenarij 3 zagovara integraciju različitih brzina, temeljnu na uskoj suradnji u područjima obrane, unutarnje sigurnosti, poreza te socijalnih pitanja. Prema Scenariju 4, nužnost opstanka i daljnjeg razvoja EU proizlazi iz orijentacije na suvremene izvore gospodarskoga rasta te daljnju digitalizaciju i dekarbonizaciju društva, uz uvažavanje globalnih izazova u području sigurnosti. Scenarij 5 poziva na veće zajedništvo svih zemalja članica EU, posebno u područjima financiranja te jednostavnije i transparentnije donošenja odluka.

Uzimajući u obzir izazove ostvarenja održivoga razvoja, EU je definirala i strategiju EUROPA 2030, koja u fokus stavlja nužnost osiguravanja sigurne, cjenovno dostupne i ekološki prihvatljive energije do 2030. godine. Ova strategija nadograđuje ključne ciljeve klimatsko energetske ciljeve EUROPA 2020 te zagovara smanjenje emisije stakleničkih plinova za 40 % u odnosu prema razini iz 1990. godine, povećanje potrošnje obnovljivih izvora energije na 27 % te orijentaciju prema zelenim industrijama i uštedu 27 % energije takvim pristupom (Europska komisija (2), 2020).

Nadalje, završetkom financijske perspektive 2014 – 2020. godine, mijenja se i struktura europskoga proračuna za sljedeće razdoblje tj. 2021 – 2027. godine. Općenito, temeljni cilj europskoga proračuna je „ostvarivanje ciljeva europskih politika“ te stoga njegova struktura treba održavati trenutačne potrebe i zahtjeve europskoga gospodarstva. Struktura „novoga“ proračuna pokazuje kako će se EU u sljedećem proračunskom razdoblju nastaviti orijentirati na ključna područja pametnoga, održivoga i uključivoga rasta. Ipak, uvažavajući suvremene izazove, veći udio sredstava je predviđen za sigurnost, obranu, zaštitu vanjskih granica i građanstvo (Europska komisija (3), 2020).

Nadalje, jedan od ključnih izazova EU u budućnosti predstavlja daljnje produblјivanje i širenje europske integracije kroz priključivanje zemalja kandidata i potencijalnih kandidata, objedinjenih pod zajedničkim nazivom zemalja Zapadnoga Balkana. Ova skupina zemalja, suočena s gospodarskim, političkim i socijalnim poteškoćama, započetim, a nedovršenim strukturnim reformama te društvenim problemima će zasigurno staviti pred nove izazove cjelokupnu EU i sustave njezina upravljanja. Pritom, pred najvećim izazovima će se naći proračunski kapacitet te kapacitet institucija, koji predstavljaju ključne elemente europskoga integracijskoga kapaciteta (Tomljanović, 2019).

Globalna migrantska kriza, konstantna opasnost od terorističkih aktivnosti te sveprisutne posljedice globalne ekonomske krize rezultirale su daljnjim jačanje euroskepticizma i nepovjerenja u europske integracijske procese. Navedena situacija je rezultirala i procesom isključivanja Velike Britanije iz EU (BREXIT), koji je započeo 2016. godine te je završen u veljači 2020. godine. Isključivanje Velike Britanije iz EU predstavlja važan trenutak EU budući da će on sasvim sigurno rezultirati promjenama u političkim i proračunskim procedurama, gospodarskim i trgovinskim tijekovima te ostalim relevantnim područjima

europskoga gospodarstva. Naravno, i sadašnja situacija te izgledna ekonomska kriza prouzrokovana COVIDOM 19, dodatno će staviti na kušnju samu ideju i funkcionalnost europske integracije te snagu njezina najjačega instrumenta, tj. Unutarnjega tržišta.

7. ZAKLJUČAK

Strategija EUROPA 2020 definirana 2010. godine predstavlja polazišnu točku razvoja europskoga gospodarstva, s posebnim naglaskom na ostvarenje bržega gospodarskoga rasta i međunarodne konkurentnosti, orijentacijom na pametan, održiv i uključiv gospodarski rast te prateće instrumente i politike. Provedenom analizom je utvrđeno kako je EU u promatranom razdoblju povećala svoju orijentaciju na ulaganja u istraživanje i razvoj i njihove produkte. Međutim, napredak u ostvarenju propisanih ciljeva i prioriteta nije u potpunosti popraćen ostvarivanjem gospodarskoga rasta i produktivnosti, a što predstavlja izazov u budućem razdoblju. Također, EU je postigla napredak u području obrazovanja i ostalih oblika razvoja ljudskih potencijala, iz čega je vidljiva orijentacija i fokus na implementaciju ekonomije znanja. Nadalje, EU sve više usmjerava svoje gospodarske aktivnosti i aktivnosti stanovništva prema održivome razvoju, a što je vidljivo iz povećanja korištenja obnovljivih izvora energije te smanjivanja emisije stakleničkih plinova. Znanstveni doprinos provedenoga istraživanja proizlazi iz sinteze teorijskih aspekata europskih razvojnih strategija te prezentacije suvremenih ekonomskih spoznaja koje određuju nužnost orijentacije europskoga gospodarstva prema suvremenim izvorima gospodarskoga rasta. Također, znanstveni doprinos proizlazi iz sagledavanja dosadašnje realizacije ciljeva i prioriteta EUROPA 2020 te definiranja znanstveno utemeljenih perspektiva budućega razvoja europskog gospodarstva, u kontekstu suvremenih izazova. Rezultati istraživanja te znanstveno utemeljene preporuke koristiti će nositeljima gospodarske i političke aktivnosti u definiranju novih strateških i političkih okvira, pokretanju strukturnih promjena te provođenju dinamičkoga upravljanja strukturnim promjenama. Nadalje, globalni izazovi i promjene postavljaju pred EU sve veće izazove u smislu opstanka ekonomske i monetarne integracije, financiranja novih područja interesa, pridruživanja novih članica te recentnih sigurnosnih zahtjeva. Budućnost EU će uvelike biti određena zajedničkim djelovanjem zemalja članica u ključnim područjima te postojanjem političke i nacionalne volje za definiranje i implementaciju strategija i ostalih oblika djelovanja. Njihov konačan cilj je poticanje suštinskih strukturnih promjena i osiguravanje daljnjega napretka europskoga gospodarstva. Buduća istraživanja bi se trebala orijentirati na analizu ostvarenja ciljeva strategije EUROPA 2020 na nacionalnoj razini, u skladu s određenim ciljnim vrijednostima. Također, buduća istraživanja bi se trebala orijentirati na dubinska istraživanja, (primjenom odgovarajućih ekonometrijskih modela i alata) učinaka implementacije strategije na gospodarski rast, produktivnost te ostale ključne makroekonomske pokazatelje europskoga gospodarstva.

LITERATURA

Ahmed, S. (2009). *Human Capital and Regional Growth: A Spatial Econometric Analysis of Pakistan*. Trento: University of Trento. doktorska disertacija

Audretsch, D. B. & Alridge, T. & Oettl, A. (2006). *The knowledge filter and economic growth: The role of Scientist Entrepreneurship*. Jena: Max Planck Institute of Economics, Discussion Papers on Entrepreneurship, Growth and Public Policy.

Bečić, E. & Dabić, M. (2008). Analiza ulaganja poslovnog sektora Republike Hrvatske u istraživanje i razvoj. *Revija za sociologiju*, 39(1-2), 69-84.

Blatnon, R. & Peksen, D. (2016). Economic liberalisation, market institutions and labour rights. *European Journal of Political Research*, 55(3), 474-491.

Boromisa, A.M. & Samardžija, V. (2009). Hrvatska i Lisabonska strategija: približavanje ciljevima?. U: Vedriš, M. & Dujšin, U. (ur.), *Ideje o ekonomskoj politici: Ekonomska politika u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Bouaissa, M. (2009). Human Capital Theory, Returns to Education and On the Job Learning: Evidence From the Canadian Data. In: CEA 43rd Annual Conference, , Ontario: University of Toronto.

Buhr, D. (2015). *Social Innovation Policy for Industry 4.0*. Bonn: Friedrich-Ebert-Stiftung

Dabić, M. (2007). *Innovation and transfer technology*. U: *Komercijalizacija i društvena primjena znanosti - indijska i hrvatska iskustva, Hrvatska iskustva*. Zagreb: MZOŠ I HIT.

Djogo, M. & Stanisić, N. (2016). Is the Global Competitiveness Report the right measure of macroeconomic competitiveness. *Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci, časopis za ekonomsku teoriju i praksu - Proceedings of Rijeka Faculty of Economics, Journal of Economics and Business*, 34(1), 91-117.

Europska komisija (2010). dostupno na: <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>

Europska komisija (2019). dostupno na: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/38365/attachments/2/translations/en/renditions/native>

Europska komisija (1) (2020). dostupno na: https://ec.europa.eu/info/education/policy-educational-issues/shared-challenges-education-and-training_hr

Europska komisija (2) (2020). dostupno na: <https://www.enu.hr/ee-u-hrvatskoj/20-20-20-i-dalje/ciljevi-eu-2030/>

Europska komisija (3) (2020). dostupno na: https://ec.europa.eu/commission/future-europe/eu-budget-future_hr

Eurostat (1) 2019., dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/europe-2020-indicators>

Eurostat (2) 2019., dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=t2020_10&plugin=1

Eurostat (3) 2019., dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=t2020_20&plugin=1

Eurostat (4) 2019., dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=t2020_40&plugin=1

Eurostat (5) 2019., dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=t2020_41&plugin=1

Eurostat (6) 2019., dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=t2020_50&language=en

Eurostat (7) 2019., dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=t2020_30&plugin=1

Eurostat (8) 2019., dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=t2020_31&plugin=1

Eurostat (9) (2020), dostupno na: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_10_lp_ulc&lang=en

Eurostat (10) (2020), dostupno na: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=htec_si_exp4&lang=en

Eurostat (11) (2020), dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/europe-2020-indicators/europe-2020-strategy/overview>

Europsko vijeće (2019), dostupno na: <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/emu-deepening/>

Fabris, N. (2019). Cashless Society-The Future of Money or Utopia?. *Journal of Central Banking Theory and Practice*, 8 (1), 53-66.

Grossman G.M. & Helpman E. (1990). *Innovation and Growth in the Global Economy*. Cambridge: MIT Press.

Holjevac, I.A. & Vrtodušić Hrgović, A-M. (2012). Dugoročna analiza produktivnosti rada u hotelijerstvu u Hrvatskoj. *Acta turistica*, 24(1), 39-59.

Kagermann, H. & Wahlster, W. & Helbig, J. (2014). *Recommendations for implementing the strategic initiative Industrie 4.0*. Frankfurt/Main: Secretariat of the Platform Industrie 4.0.

Kandžija, V. & Cvečić, I. (2008). Makrosustav EU. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Ekonomski fakultet.

Kandžija, V. & Cvečić, I. (2010). Ekonomika i politika Europske unije. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Ekonomski fakultet.

Kandžija, V. & Tomljanović, M. & Huđek, I. (2017). Deindustrialization as a process in the EU. *Ekonomski vjesnik – Econviews – Review of Contemporary Entrepreneurship, Business, and Economic Issues*, 30 (2), 399-414.

Kesner-Škreb, M. (2007). Lisabonska strategija. *Financijska teorija i praksa*, 31 (4), 441-443.

Kutil, M. (2015). *Vizualni management výroby*. Plantyst

Lucas R. E. (1988). On the mechanics of economic development. *Journal of Monetary Economics*, 22, 3-42.

Matejak, N. (2017). *Industrija 4.0- sadašnjost ili budućnost u Hrvatskoj*. Varaždin: Sveučilište Sjever. Diplomski rad.

Petak, Z. (2012). *Europeizacija hrvatskih javnih politika*. U: Grubiša, D. & Beširević, N. & Špehar, H. (ur.), *Politički sustav Europske unije i europeizacija hrvatske politike*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti/Centar za europske studije.

Popović, M. (2018). Technological Progress, Globalization and Secular Stagnation. *Journal of Central Banking Theory and Practice*, 7 (1), 59-100.

Puljiz, J. (2009). *Čimbenici regionalnog razvoja i regionalnih nejednakosti u Republici Hrvatskoj*. Split: Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet Split. doktorska disertacija.

Pereira, J. & Aubyn M., St (2009). What Level of Education Matters Most For Growth? Evidence From Portugal. *Economics of Education Review*, 28(1), 67-73.

Raju, S. & Ray Chaudhuri, B.R. & Mishra, M. S. (2016). Trade Liberalization and Employment Effects in Indian Manufacturing. PEP working paper serie. Dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=3164440> i <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3164440>

Romer, P.M. (1986). Increasing Returns and Long-Run Growth. *The Journal of Political Economy*, 94 (5), 1002-1037.

Romer, P.M. (1990). Endogenous technological change. *Journal of Political Economy*, 98(5), 71-102.

Solaki, M. (2013). Relationship Between Education and GDP Growth: A Bi-variate Causality Analysis for Greece. *International Journal of Economic Practices and Theories*, 3(2), 133-139.

Solow, R.M. (1956). A contribution to the theory of economic growth. *Quarterly Journal of Economics*, 70 (1), 65-94.

Solow, R.M. (1957). Technical Change and the Aggregate Production Function. *The Review of Economics and Statistics*, 39 (3), 312-320.

Stevens, P. & Weale, M. (2003). *Education and economic growth*. London: National Institute of Economic and Social Research, 1-25.

http://cee.lse.ac.uk/conference_papers/28_11_2003/martin_weale.pdf

Svjetska banka (2020), dostupno na: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG>

Šegota, A. & Tomljanović, M. & Huđek, I. (2017). Contemporary approaches to measuring competitiveness – the case of EU member states. *Zbornik Ekonomskog fakulteta u Rijeci-časopis za ekonomsku teoriju i praksu/Proceedings of Rijeka Faculty of Economics: Journal of Economics and Business*, 35(1), 123-150.

Timmermans, F. & Katainen, Y. (2017). Dokument za razmatranje o svladavanju globalizacije. Bruxelles: Europska komisija. https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/reflection-paper-globalisation_hr.pdf.

Tomljanović, M. (2017). *Ulaganje u istraživanje i razvoj – čimbenik prilagodbe zemalja Zapadnoga Balkana gospodarstvu EU*. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Ekonomski fakultet Rijeka. Doktorska disertacija.

Tomljanović, M. & Grubišić, Z. & Huđek, I. (2018). Process of Deindustrialization in Montenegro. *Journal of Central Banking Theory and Practice*, 7(2), 99-121.

Tomljanović, M. (2019). Uključivanje zemalja Zapadnoga Balkana u EU-stanje i potencijalni ekonomski učinci. *Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Mostaru – Journal of Economic and Business*, 24, 128-150.

Ugovor o funkcioniranju EU, članci 169, 173, 179, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX%3A12016ME%2FTXT>

Marko Tomljanović, PhD

Assistant Professor
University of Rijeka
Faculty of Economic and Business
E-mail: mtomljan@efri.hr

DEVELOPMENT STRATEGIES AND THE FUTURE OF THE EU***Abstract***

Faced with the global challenges and lagging behind its main competitors, EU has focused its development strategies on investing in research and development and its products, which represent a key factor in achieving long term economic growth and competitiveness in contemporary business environment. The research problem in this paper stems from contemporary challenges and obstacles, which result in lagging of the European economy and greatly limit the definition and implementation of quality structural changes which are the key for future development and global competitiveness of the European economy. This research aims to analyze implementation and achievements of the EUROPA 2020, using the available indicators. The purpose of the research is to identify development perspectives of the EU and the European integration. The conducted research indicates that the EU is pursuing positive trends in all its targets. However, the aftermath of the global economic crisis has slowed the economic growth and increase in productivity. The future of the EU and the European integration will be greatly determined by its ability to further pursue the initiated development paths and its ability to meet contemporary challenges.

Keywords: EU, EUROPE 2020, development strategies, investments in research and development

JEL classification: F15, F55, O47